

перекладів), скільки про цілеспрямований розвиток перекладного мистецтва з метою вдосконалення якості інтерпретації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Боров Ю.Б. Природа и структура метода литературоведения: интерпретация и оценка произведения // *Методология современного литературоведения. Проблемы историзма.* – М., 1978. – С. 34 – 68.
2. Зимомяр М. Переклади творів Івана Франка німецькою мовою // *Ужгородський державний університет. Матеріали наукової конференції аспірантів-випускників.* – Ужгород, 1970. – С. 51 – 56.
3. Наливайко Д. Нове видання з питань перекладознавства // *Всесвіт.* – К., 1981. – № 6. – С. 181–182.
4. Пономарьов В.В. Проти сучасних буржуазно-націоналістичних перекохань творчості Т.Г.Шевченка (“Кобзар” англійською мовою) // *Радянське літературознавство.* – № 10. – С. 64 – 68.
5. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – К.: *Наук.думка*, 2001. – Т. 1: *Поезія, 1837–1847.* – 355 с.
6. Franko Iwan. Ich seh ohne Grenzen die Felder liegen. Ausgewählte Dichtungen. Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert. – Berlin: *Verlag Kultur und Fortschritt*, 1951. – S. 4 – 9.
7. Kotz H. Der Sänger der Ukraine // *Aufbau.* – 1951. – Nr. 11.
8. Kurella A. Zwischendurch. Verstreute Essays 1934–1940. – Berlin, 1961. – S. 305 – 311.
9. Schewtschenko Taras. Der Kobsar. Bd. 1. – Moskau: *Verlag für fremdsprachige Literatur*, 1951. – 540 S.; Bd. 2. – Moskau: *Verlag für fremdsprachige Literatur*, 1951. – 463 S.
10. Vorläufiges Findbuch des literarischen Nachlasses von Erich Weinert (1890–1953). Bearbeitet von Horst Schurig. Hrsg. und vervielfältigt von den Literatur-Archiven der Deutschen Akademie der Künste zu Berlin. – Berlin, 1959. – Nr. 208:1. – 46 S.
11. Weinert E. Gesammelte Werke. Nachdichtungen. – Berlin: *Verlag Volk und Welt*, 1959. – S. 788 – 799.
12. Weinert E. Die kalte Schlucht // *Taras Schewtschenko. Der Kobsar. Erster Band.* – Moskau: *Verlag für fremdsprachige Literatur*, 1951.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Білоус – старший викладач кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: українсько-німецькі літературні зв'язки, теорія та практика перекладу.

ВІДТВОРЕННЯ ІНШОМОВНИХ ВКРАПЛЕНЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТИЛІСТИЧНОГО ТРАНСФОРМУВАННЯ ОРИГІНАЛУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ)

Людмила БОНДАРЧУК (Львів, Україна)

У статті розглянуто іншомовні лексичні вкраплення як важливий стилістичний чинник наукового тексту та проаналізовано способи їхнього відтворення в англо-українських перекладах.

The paper examines another languages insertions as an important stylistic factor of a scientific text and analyzes the ways of their rendering in English-Ukrainian translations.

Галузь перекладу наукової літератури змогла сформуватися й набути реального розвитку лише за часів державної незалежності України з посиленням міжнародних наукових контактів та вільним доступом до надбань світової академічної думки. Відтворенням українською мовою праць відомих науковців почали перейматися не лише фахові перекладачі, а й спеціалісти відповідних галузей (головним чином співробітники навчальних та наукових установ). Діяльність перекладачів найчастіше носила й продовжує носити стихійний характер. Звідси – численні перекладацькі різнобачення як функціонального, так і насамперед лексико-стилістичного плану. Однією із зазначених проблем є відтворення в цільовому тексті іншомовних вкраплень. Зокрема, відкритим залишається питання, чи слід залишати таку лексику мовою оригіналу і зберегти стилістичні риси першоджерела, чи перекласти їх, вдаючись до стилістичних трансформацій.

Жанрово-стилістичні трансформації в перекладі наукового тексту, які виникають внаслідок відтворення іншомовних вкраплень, ми обрали предметом нашого дослідження. Об'єктом дослідження стали тексти перекладів наукової та науково-популярної літератури економічного змісту, а також матеріали сучасних термінографічних видань.

Для англійських наукових текстів характерним є вживання влучних іншомовних слів і виразів у їх первісних формах. Для наукової літератури економічного змісту це лексеми насамперед латинською і французькою мовами, які, попри деякі колоквиальні риси дискурсу оригіналу, додають йому академічності й шляхетності.

Шляхи вживання незмінених латинських слів та висловів в загальноекономічній термінології англійської мови можна проілюструвати такими моделями:

1. Речення (*переважно накази або прислів'я*) латинською мовою: **Mandamus**. – Наказуємо; **Fieri facias!** – Дивися, що треба зробити; **Dictum meum pactum**. – Мое слово – моя облігація (девіз Лондонської товарної біржі);

2. Фразеологічні одиниці високого стилістичного тону з двох і більше слів: а) іменника і його атрибуту: **curriculum vitae** – біографія, життєпис; **mass media** – засоби масової інформації; **nudum pactum** – контракт без позивної сили; б) прийменники з іменниками /займенниками: **pro rata** – пропорційно; **de jure** – юридично; **ad hoc** – для цього випадку, спеціально / -ий;

1. Окремі латинські слова: **gratis** – безоплатно; **loco** – в районі;

2. Латинські іменники або займенники з можливими латинськими прийменниками у сполученні з сучасними англійськими економічними термінами (так звані напівкальки): **data bank** – банк даних; **tax ad valorem** – адвалорний податок (податок з вартості);

3. Англійські терміни у сполученні з латинськими прийменниками: **cum dividends** – з дивідендами; **ex bonds** – без облігацій.

З числа зазначеної лексики особливо проблемними для перекладача є фразеологічні одиниці високого тону, окремі з яких поширені в українській мові у академічному дискурсі, мас-медіа і навіть у побуті: *ва-банк, статус-кво, де-факто, де-юре, модус-вівенді, персона нон грата, ультра вірес* тощо.

Найчастіше в україномовному дискурсі такі фразеологізми транскодують або (рідше) залишають мовою оригіналу, хоча за певних умов, залежно від освітнього рівня ймовірного реципієнта, їх можуть замінювати тлумаченням.

Поряд із іншою проблемною для перекладача наукової літератури лексикою від жаргонізмів до надскладних наукових терміносполук такі латинські мовні вкраплення обертаються для нього складним завданням розв'язання дилеми: залишити ці слова мовою оригіналу і спричинити неадекватне розуміння інформації реципієнтом чи перекласти його і наштотуватися на стилістичні втрати цільового дискурсу.

Наприклад в реченні: *“Most economists take these high levels on employment as prima facie evidence that something is not working well in the market”* [13: 79], – *“Більшість економістів сприймають ці високі рівні безробіття як найважливіше свідчення того, що ринок не працює належним чином”* [5: 112] перекладач пропонує передати латинський вислів українською мовою, не зберігаючи його мовою оригіналу і не калькуючи його.

Іноді деякі перекладачі транскрибують латинський вираз українськими літерами, очевидно вважаючи, що він добре відомий і цілком зрозумілий реципієнтові без жодних пояснень: *“Most economists choices of decisions entail changes in the status quo”* [12: 11]. – *“Більшість випадків економічного вибору або рішень передбачають зміни у статус кво”* [4: 19].

В обох випадках позиція перекладача видається нам прийнятною і, навпаки, ми вважаємо не цілком правильною думку тих перекладачів, які залишають латинські вирази, невідомі широкому загалу, мовою оригіналу і роблять, таким чином, цільовий текст не повністю зрозумілим для реципієнта: *“At more flexible prices greater quantities could ceteris paribus be sold”* [14: 95]. – *“За еластичних цін можна більше продати ceteris paribus”* [8: 125].

Збереження ділових та правових латинських висловів мовою оригіналу в українських перекладах наукової літератури унеможлиблюється, на наш погляд тим, що в Україні й досі з латиною знайоме лише обмежене коло реципієнтів: надто мало учнів і студентів мають нагоду вивчати цю мову в загальноосвітній та вищій школах. Водночас не завжди доступною є й латинська лексикографічна література. Саме тому, керуючись принципом доступності інформації, вважаємо, що латиномовні вкраплення варто відтворювати тлумаченням, хоча, очевидно, цільовий текст при цьому зазнає стилістичних втрат.

Вміщені в контекст слова з інших мов, як відомо, допомагають відтворити в ньому як мовний, так і соціально-політичний колорит певної держави. Але вживання термінів з інших мов носить зазвичай нейтрально-інформативний характер і тому такі лексичні одиниці варто,

на нашу думку, перекладати цільовою мовою, як от: *“It is argued that in the past decade or so unions have increased the union wage advantage which they enjoy vis-à-vis nonunion workers and, as a result, union firms have become less profitable than nonunion firms”* [12: 751]. – *“Дехто вважає, що ті переваги у заробітній платі, які члени спілок мають порівняно з неспілковими робітниками, призвели до того, що фірми, де працюють члени спілки, стали менш прибутковими порівняно з фірмами із неспілковими робітниками”* [4: 556]; *“The checklist is closer to an aide-mémoire than a questionnaire”* [9: 97] – *“Питальник скоріше нагадує список тем для розмови, ніж анкету”* [1: 108].

В англomовному науковому дискурсі з економіки простежується тенденція вживання французьких слів і фразеологізмів мовою оригіналу на зразок *laissez-faire*, *vis-a-vis*, які виникали на основі знаменитих висловлювань, приживалися у мовленні і згодом починали виконувати термінологічну функцію. Вираз *laissez-faire* виник у американському варіанті англійської мови протягом кризового періоду 1837-1840 рр., коли у США спостерігалася вкрай роздута інфляція стосовно цін на землю, бавовну і рабів. Президент Ван Бурен так визначився стосовно політики уряду у цій ситуації: “Задля процвітання народу урядові варто якнайменше втручатися у справи приватного бізнесу”. Таку політику тоді назвали *laissez-faire* [11: 335]. Французькою мовою цей вираз означає: а) дозволяти, не втручатися, попускати; б) мовчати, не реагувати, не відповідати [7: 149].

Попри те, що зазначений вислів вживають не лише у науковому дискурсі, а й мас-медіа і художній літературі ще з XIX ст., українські лексикографи досі не цілком визначилися із його українським еквівалентом. Вони практично ігнорують його у своїх словниках. Перекладачі ж відтворюють цей вислів кожен у свій власний спосіб: 1) *“But before this trend has attained a condition of full laissez-faire, the tide turned the other way”* [13: 37] – *“Про те до того, як установилася система вільного підприємництва, розвинулася інша тенденція”* [15: 72]; 2) *“That is the way the cookie crumbles under laissez-faire capitalism”* [13: 33] – *“Це є зворотний бік ринкового механізму”* [5: 84]; 3) *“His arguments imply that such a laissez-faire stance toward trade was in the best interest of our country”* [10: 122] – *“Згідно з ідеями А.Сміта, інтересам держави найкращим чином відповідає політика «невтручання» (laissez-faire) по відношенню до торгівлі”* [2: 171].

Як відомо, транскрибування часто відбувається через безеквівалентність певних лексичних одиниць: *“Russia’s Constitutional Court rules that cities have no right to continue the communist era propiska system”* (“The Economist”, II, 2000). Безумовно, для українського перекладача немає проблем перекласти слово *“propiska”* – транскрипцію з російської мови. Але якщо в реченні присутні слова з німецької, французької чи інших мов, завдання значно ускладнюються, оскільки змушують перекладача працювати у складному кількамовному середовищі, звертаючись до найрізноманітніших перекладних словників: *“His war against unemployment is not incompatible with his commitment to the francfort (фр.)”* [“The Economist”, У, 1995]; *“Less ambitious, but still tricky, would be a reform of the Finanzausgleich (нім.) itself”* [“The Economist”, VIII, 1998].

Стосовно фонетичних запозичень, Е.Скороходько застерігає, що перекладачеві вводити їх у цільовий текст можна лише у виняткових випадках, оскільки смислова структура запозиченого терміна для більшості читачів залишається незрозумілою [6: 82].

Вміщені в контекст слова з інших мов, як відомо, допомагають відтворити в ньому як мовний, так і соціально-політичний колорит певної держави. Але вживання термінів з інших мов носить зазвичай нейтрально-інформативний характер і тому такі лексичні одиниці варто, на нашу думку, перекладати цільовою мовою, як от: *“It is argued that in the past decade or so unions have increased the union wage advantage which they enjoy vis-à-vis nonunion workers and, as a result, union firms have become less profitable than nonunion firms”* [12: 751]. – *“Дехто вважає, що ті переваги у заробітній платі, які члени спілок мають порівняно з неспілковими робітниками, призвели до того, що фірми, де працюють члени спілки, стали менш прибутковими порівняно з фірмами із неспілковими робітниками”* [4: 556]; *“The checklist is closer to an aide-mémoire than a questionnaire”* [9: 97] – *“Питальник скоріше нагадує список тем для розмови, ніж анкету”* [1: 108].

Як справедливо зазначає В.Карабан, іншомовні слова у більшості випадків в перекладах не слід переносити в цільовий текст, а перекласти, оскільки для української науково-технічної літератури вживання іншомовних слів і виразів у їхніх оригінальних формах є значно менш характерним [3: 185].

Отже, попри те, що відтворення цільовою мовою іншомовних вкраплень є нерідко джерелом стилістичних і навіть емоційних втрат у цільовому тексті, рішення перекладати їх, а не залишати мовою оригіналу, є загалом правильним, хоча й вимушеним.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Галагер Р.Р. Власне мале підприємство – це просто / Пер з англ. Г.Каніщенко. – Львів: Сейбр-Світло, 1995. – 176 с.
2. Гілл Ч.В.Л. Міжнародний бізнес. Конкуренція на глобальному ринку / Пер. з англ. А.Олійник, Р.Ткачук. – К.: Основа, 2001. – 854 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч.2. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 303 с.
4. Мишкін Ф.С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Пер. з англ. за наук. ред. С. Панчишина. – К.: Основа, 1998. – 963 с.
5. Семуельсон П.А., Нордхауз В.Д. Макроекономіка. / Пер. з англ. за наук. ред. С.Панчишина. – К.: Основа, 1995. – 676 с.
6. Скороходько Э.Ф. Вопросы перевода английской технической литературы. – К.: Изд-во Киевского ун-та, 1960. – 88 с.
7. Українсько-французький і французько-український фразеологічний словник / Укл. М.А.Венгрєнівська, Г.Ф.Вінгрєнівська, Т.Б.Оратовський. – К.: Генеза, 2000. – 276 с.
8. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія / Пер. з англ. В.Ружицький, П.Паращук. – К.: Основа, 1995. – 527 с.
9. Hallager R.R. Your Small Business Made Simple. – N.Y. – London-Toronto: Made Simple Book, 1989. – 159 p.
10. Hill C.W.L. International Business Competing in the Global Marketplace. – Irvin McGraw-Hill, 1998. – 630 p.
11. Listening to America. An Illustrated History of Words and Phrases from our Lively and Splendid Past / Ed. by Flexner. – N.Y.: Simon and Schuster, 1982. – 590 p.
12. Mishkin F.S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. – Boston: Little, Brown and Co, 1985. – 731 p.
13. Samuelson P., Nordhaus D. Economics. - McGraw-Hill, Inc., 1992. – 455 p.
14. Schumpeter J.A. Capitalism, Socialism and Democracy. - New York: Harper & Row Publishers, 1976. – 431 c.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Людмила Бондарчук – старший викладач кафедри іноземних мов Львівського національного аграрного університету, здобувач кафедри перекладознавства та контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: переклад наукової літератури економічного змісту.

ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ КОМПАРАТИВНОГО ТИПА В ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ В АСПЕКТЕ ПЕРЕВОДА

Александр ГАВРИЛЕНКО (Кировоград, Украина)

У статті досліджуються способи утворення компаративних фразеологізмів у сучасній французькій мові, а також лексико-стилістичні особливості їх перекладу російською мовою.

The article researches the ways of forming comparative phraseological units in the modern French language; lexical and stylistic peculiarities of their translation into Russian

В фразеології французького мови особа виділяються устійчивые сравнительные обороти, называемые компаративними фразеологічними одиницями. Вони мають більший удільний вага в фразеологічній фонді сучасної мови і мають високу частотністю використання, особливо в розмовній мові. Крім того, граматична і семантична структура цих одиниць має ряд особливостей, які значно відмінюють їх від фразеологізмів інших типів. Все це визначає необхідність спеціального розгляду даних фразеологічних одиниць.

Образное сравнение обычно определяют как вид тропа, заключающийся в сопоставлении одного предмета (явления) с другим в целях подчеркивания, выделения, более яркого изображения какого-нибудь его признака. Из этого следует, что в нем называются оба сопоставляемых предмета, а также признак, по которому они сопоставляются. Следовательно, образное сравнение состоит из:

а) компонента (члена), являющегося предметом сравнения. Этот компонент по отношению к другим выступает в роли субъекта;

б) компонента (члена) служащего опорой сравнения. Этот компонент является носителем образа и присоединяется к другим при помощи какого-нибудь сравнительного союза;